

גישה אל מקורות היהדות במקש אצבע

(מאמר שביעי בסידרה)

מאת משה פלאי

מחזיקים עשרות ספרים עבי כרס, וכל כולם מצויים בתוך תקליטור אחד. אלה נמצאים עתה לגד עיני החוקר, על צג המחשב, ומעמידים לרשותו מנכסי צאן ברזל של מקורות היהדות מבלי שייאלץ לקום מכסאו ולגשת אל מדפי ספרייתו, לחטט ולחפש בכל הספרים האלה, או לגשת לספריה עשירה יותר ביודאיקה.

התקליטור מופעל באמצעות התוכנה, שהיא מוגנת בתקע (פלאג) הגנה, כמקובל בתוכנות ישראליות, ובלעדיו אינך יכול להפעילה. התוכנה מספקת גופני מסך ומדפסת (פונטים) למי שמחשבו אינו מותאם לשימוש בשפת הקודש. בית התוכנה מספק גם חוברת הדרכה, וכן את מדבקות האלפבית להדבקה על קלידי המקלדת, אם טרם 'גירת' את מקלדת המחשב שלך. המחשב חייב להיות תואם י.ב.מ., בעל זיכרון פנימי של 640K, ויכולת גראפית של מסך EGA או VGA, וכמובן, כונן לקריאת תקליטורי סי.די.רום.

הטקסטים, המצויים על-גבי התקליטורים החדשים, מוקלדים במחשב בנוסח המקובל, בלא ניקוד. הם ניתנים להעתקה, ואפשר לשלב אותם בתוך טקסטים אחרים, במסגרת מאמרים, וכדומה. העמדת הטקסטים לרשות החוקר והקורא, באופן הניתן להעתקה אקטיבית ולשילוב בעיבוד תמלילים, תחשוך זמן רב, ואף תביא לידי דיוק בציטטות.

התוכנה מתוחכמת למדי ומאפשרת לחוקר לא רק לעיין בחומר המקורות אלא גם לערוך חיפוש על-פי מילים וביטויים, לאתר אמרות, מושגים וערכים, ולמצוא אותם במקורם ובהקשרם. עליך לקבוע באילו ספרים הינך רוצה לערוך את החיפוש, ותוך שניות אחדות תקבל את התוצאות. החיפוש מדהים במהירותו ובדיוקו. כל שעליך לעשות תחילה הוא לקבוע את תבנית התוכנה, קביעת הצבעים ושמידת התבנית, וכן לקבוע את מערכת החיפוש לפי צרכיך. יכול אתה להגדיר מרחק בין המילים שהינך מחפשן ואף להגביל את החיפוש. מערכת שנייה של קביעת תבנית עוסקת בהצגת החומר המבוקש. יכול אתה לקבל את מראי המקומות בלבד, לקבל תצוגה של המילים בהקשרן הטקסטואלי, לצבוע את המילים המבוקשות בטקסט, וכן לקבל את המשך הטקסט, במידה שתוקף לו. בהמשך עבודתך יכול אתה להדפיס את הטקסט או לשמור אותו בקובץ לשם קריאתו בעתיד.

הדבר הקל ביותר והמושך ביותר הוא לנסות לחפש חומר

לומס של חוקרים, מלומדים ותלמידים הת-חיל להתגשם באחרונה עם פיתוח הטכנולוגיה החדשה בתחום המחשבים והתוכנות. המזעור המתגבר בעולם המחשבים וההצלחה ביישום תקליטי הלייזר הקומפקטיים וקריאתם באמצעות המחשב הביאו שימושים חדשים ודרכים חדשות העומדים עתה לשימוש הצרכן. כיום ניתן לאגור חומר מילולי, גראפי ומוסיקלי בתוך תקליטור קטן מסוג CD-ROM (COMPACT DISK READ ONLY MEMORY). התקליטורים יכולים לאצור מידע רב ומשולב בשלושה התחומים: טקסטים, גראפיקה ומוסיקה. אטלסים ואנציקלופדיות נעזרים בשלושה תחומים אלה של תמסורת מידע כדי להציג לפני המשתמש מכלול עשיר מעל צג המחשב ובאמצעות מערכת רמקולים סטריאופונית המותקנת עתה במחשבים החדשים.

הפופולאריות של המדיום החדש ומחירו השווה לכל נפש הגבירו את היקף מכירת המחשבים החדשים המצויידיים בכונן לקריאת סי.די.רום, בכרטיס קול ומערכת רמקולים, וכן את תפוצת התקליטורים החדשים.

בתחום לימודי היהדות והעברית חלו התפתחויות חשובות בזמן האחרון. 'דווקא', בית-התוכנה הוותיק בשיקאגו, המתמחה בתוכנות מחשב בעברית וביהדות, כבר הציג לפני הקהל העברי והיהודי כמה וכמה תוכנות ותמלילים משלו. 'דווקא' גם משמש סוכן לכמה חברות ישראליות המייצרות תוכנות עבריות כגון 'דגש' (שעליו הופיע מאמר במסגרת מדור זה בהדואר, גל' ג', 10 בדצמבר, 1993).

באחרונה הוציאה חברת 'דווקא' תקליטור ובו ספריית מקורות ביהדות – חלומו של כל חוקר, תלמיד ותלמיד-חכם. ספריית המקורות כוללת את כל התנ"ך, תרגומים על התורה, מפרשי התורה (אך לא הני"ך) המשנה, התוספתא, התלמוד הבבלי והירושלמי, רשיי על התלמוד הבבלי, מדרשי אגדה, מדרשי הלכה, מכילתא, ספרא וספרי, ספר הזוהר, הרמב"ם: היד החזקה, שולחן-ערוך, אורח-חיים וחושן משפט, סיפרי המהר"ל מפראג, ועוד סיפרי מוסר. וזה עתה הוסיפה החברה במהדורה הרביעית של הספרייה גם את התוספות על השי"ס ושולחן-ערוך, יורה-דעה ואבן-העזר. לפנינו אוצר בלום של יודאיקה שלא יסולא בפז. הטקסטים עצמם, במקורם,

כלשהו או ביטוי כלשהו במקורות. ואכן, ניסיתי לאתר את הביטוי 'אמון פדגוגי' במדרש אגדה, והתוכנה מצאה כהרף-עין את המקור במדרש בראשית רבה, פרשה א' פסקה א'. ביקשתי לקבל את הטקסט בהקשרו ומייד הופיע המקור הידוע: "ר' הושעיה רבה פתח (משלי ח') ואהיה אצלו אמון... אמון פדגוג...". בהדפסת הטקסט קיבלתי הדפס טאה שכלל את מראה המקום. בניסיון אחר שערכתי ביקשתי לאתר את האמרה 'מעשה אבות סימן לבנים'. לפני כמה שנים נתפרסם מאמר על אימרה זו, שלא נמצאה בראשונים, אף שבדרך כלל מקובל להניח כן. בתחילה חיפשתי את המילה 'סימן' בתוך הטקסטים של 'מפרשים על התורה'. מצאתי במאגר זה 146 מופעים של המילה 'סימן', ברש"י וברמב"ן, ועוד. אחד המקורות ברש"י הביא את פירושו לפרשת וירא: "אמר לו הקב"ה שב ואני אעמוד ואתה סימן לבניך שעתידי אני להתייצב בעדת הדיינים..." רשימת המקורות ממוספרת וניתן לחפש את הטקסט המתאים על-ידי בחירת המספר המתאים. אחר-כך עברתי לחפש את שתי המילים 'סימן לבנים' במרחק של עד 6 מילים ביניהן ומצאתי מופע אחד ברמב"ן לפרשת לך-לך, פרק י"ב פסוק ו': ביקשתי להעלות את ההקשר הטקסטואלי וקיבלתי: פירושו של הרמב"ן לפסוק 'ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכס'... "ואמרו כל מה שאירע לאבות סימן לבנים...".

שימוש בתוכנה זו כקונקורדנציה צופן בחובו בעיות ידועות ומקובלות. החיפוש אינו מתחשב בניקוד, והמילים בטקסט אינן מנוקדות. ועל כן מילים זהות שניקודן שונה תיקראנה בצורה זהה. כך, למשל, המילה 'קשטי' יכולה להיקרא כ'קושטי' (אמת) או הפועל 'קישטי'. מתוך הרשימה הבלתי מנוקדת שתקבל תוכל לבחור את המילים הנכונות ולדלג על הקריאה הבלתי נכונה בגלל היעדר חיפוש מנוקד.

התוכנה מאפשרת גישה ישירה אל המקורות, במסגרת תפריט 'הצגת תוכן הספרים', כדי לעיין בהם ואף להעתיקם. יש לקוות שמעתה הציטטות במאמרי החוקרים תהיינה מדויקות... כמו כן יש אפשרות לגשת למאגר המילים בתוך הטקסטים. למשל, חיפשתי בתלמוד הבבלי את המילה 'הואיל' ומצאתי, כי היא מופיעה בו 27 פעמים. כך ניתן לעקוב אחר היקפו ומציאותו של ביטוי בטקסטים.

כאשר עומד לפניך כלי-עזר מצויין כזה, נוטה אתה להצטער על מה שחסר בו. אחד החסרונות של התוכנה שהיא מוגבלת למפרשי התורה ואילו מפרשי הנ"ך אינם מצויים. חיסרון זה אולי לא יטריד קורא שכל עניינו מצומצם לענייני הלכה, אך בוודאי יורגש על-ידי כל מי שמתעניין בלימודי היהדות בכללם. יש לקוות, כי בתוכניתם של המפתחים להעלות גם את מפרשי הנ"ך על התקליטור כדי לעשותם שווים לכל נפש.

יש להעיר, כי חוברת ההדרכה אינה מפורטת דיה, אף כי ההסברים מניחים את הדעת. כדי להקל על הקורא היה רצוי להביא צילומי דוגמאות של התפריט עם הסברים לפעולות. אלה היו יכולים להיות לעזר.

התוכנה עצמה מומלצת ביותר. ניתן לקבל מידע בדבר רכישתה במשרדי 'דווקא' בשיקאגו באמצעות הטלפון שמספרו 1-800-621-8227. עתה אי-אפשר להתלוצץ ולומר, שהעם היהודי נקרא עם הספרי משום שכיום יש בספרייתו של היהודי המצוי רק ספר אחד. על המדף בספרייה היהודית יכול עתה להיות רק סי. די. רום אחד, אך הוא כולל הכל וכוללם יחד.

אוניברסיטת מרכז פלורידה, אורלנדו